

права людини є особливою нормативною формою взаємодії індивіда, суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.С. Восхождение к праву: Поиски и решения. М.: НОРМА, 2001. 752 с.
2. Андрієв В. М. Права та свободи людини і громадянина як визначальні категорії правничої науки. *Форум права*. 2006. № 3. С. 4-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2006_3_3
3. Цвік М. В., Ткаченко В. Д., Петришин О. В. Загальна теорія держави і права. Х.: Право, 2002. 428 с.

Романюк Д.

*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д. і. н., професор,
професор кафедри теорії
та історії держави і права
Грубінко А. В.*

ГОЛОВА ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ ІСЛАМСЬКОГО ХАЛІФАТУ

Історія ісламської державності розпочинається зі створення пророком Мухаммедом ісламської теократичної держави Арабських халіфат. Особливість ісламу полягає у бажанні охопити всі сфери людського життя, проте політична специфіка ісламу спочатку була відсутня, адже прямих наказів щодо державотворення в священних текстах цієї релігії просто не існує. Більшість ісламських політичних доктрин будуть сформовані ісламськими правниками, що спиралися на життя та правління пророка Мухаммеда. На момент його смерті молода ісламська держава зіткнулася з проблемою передачі влади. Через відсутність чітко сформульованого способу передачі влади розпочинається тривала боротьба, що розколює іслам на сунітів та шиїтів [1, с. 264].

Розглянемо спочатку погляд сунітів на особу халіфа й ісламську державу. В основі всіх визначень халіфату лежить підхід найвідомішого мусульманського державознавця Абу-ль-Хасана аль-Маварді: "Халіфат є спадкоємством пророчої місії в захисті віри і керівництві земними справами" [2, с. 89].

Виходячи з такого розуміння, деякі сучасні автори приходять до висновку, що халіфат аж ніяк не зводиться до індивідуального права або привілеї певної особи на заняття поста голови мусульманської держави, а являє собою певну функцію по здійсненню верховної світської влади і підтримці віри на рівні мусульманської громади [2, с. 92]. Тобто халіф уособлює поєднання світської влади (емірат) та духовної (імамат). Інші

правники, такі як Рашід Ріда наголошують, що халіф не владний над мусульманами в релігійних справах і не його прерогативою є тлумачити для них шаріат. Він уповноважений общиною для того, щоб слідкувати за виконанням релігійних догматів, вирішувати конфлікти й представляти общину, але не бути намісником Аллаха на землі чи посередником між Богом і людьми. Правова політична теорія сунітів робить акцент на тому, що влада глави держави не абсолютна, він не користується імунітетом, а так само, як і простий мусульманин, підпорядковується нормам шаріату і може бути покараний за будь-яку провину [3, с. 13].

Охарактеризувавши посаду халіфа, розглянемо спосіб його обрання. Умма формує політичну еліту, представників якої називають муджтахідами. Члени цієї еліти мають бути справедливими, мудрими й відомими в общині людьми [1, с. 3]. Між муджтахідами, які представляють общину, та претендентом на халіфат укладається спеціальний договір (байа), за яким халіф несе особисту відповідальність за здійснення влади над громадою і має право приймати будь-які рішення для забезпечення інтересів громади за умови дотримання принципів шаріату [2, с. 91]. Термін перебування халіфа при владі є необмеженим і халіф може бути відсторонений в тому випадку, якщо порушує договір. При цьому право критикувати голову громади могли лише муджтахіди, тоді як невдоволення простих мусульман прирівнювалося до смуту і жорстко каралося [3, с. 12].

Тобто сунітський халіфат можна охарактеризувати, як теократичну державу з певними рисами представницької демократії. Голова халіфату поєднує у собі світські й релігійні функції, але саме перші є домінуючими, адже халіф не є представником духівництва і пріоритетним завданням є саме захист інтересів умми та вирішення конфліктів у ній. Згадана концепція є теоретичною формою ідеальної ісламської держави, яку у своїх творах описували сунітські правники, намагаючись поєднати шаріат з ідеями, висловленими у творах Аристотеля та Платона [3, с. 4]. На практиці лише халіфат перших халіфів нагадував вищезгадану концепцію. Так, наприклад, спадкоємець праведного халіфа Умара I був обраний за допомогою шури (консультація), тобто голосування [4]. Але після приходу до влади династії Омейядів сунітський халіфат став феодальною теократичною монархією, де влада передавалася у спадок [2, с. 93]. Сьогодні халіфатів не існує, а голова мусульманських держав, що відмовилися від секуляризації, є абсолютним монархом (Саудівська Аравія) або головою виконавчої влади (Афганістан) [5, с. 3] [6, с. 12].

Отже, сунітська політична доктрина залишилася лише теоретичною концепцією, яку у минулому змогли частково реалізувати при правлінні перших халіфів. Причиною цього була невелика кількість віруючих мусульман та мала територія ісламського халіфату, де ще не встигли сформуватися феодальні відносини.

Шиїтська політична доктрина акцентує увагу на тому, що головою громади повинен бути саме представник ісламського духовенства (імам),

через що шиїтські теократії прийнято називати імаматами. Імами не звітні общині і керують нею, виконуючи волю Аллаха та слідуючи законам шаріату [3, с. 9]. Сам імам вважався непогрішимим в питаннях віри й міг трактувати релігійні тексти [3, с. 13]. Дуже важливим фактором було й те, що голова імамату повинен бути сеїдом, тобто нащадком пророка Мухаммеда [3, с. 11].

В якості реалізації шиїтської політичної доктрини розглянемо Ісламську Республіку Іран: колишній верховний лідер Ірану (Рухолла Хомейні), та теперішній (Алі Хоменеї) дійсно є сеїдами. Проте в статті 109 конституції Ірану слова про необхідність бути сеїдом відсутні [7, с. 29]. Згідно згаданої статті, основний акцент робиться на тому, щоб потенційний верховний лідер був знавцем шаріату, був справедливим, набожним та мав правильний соціально-політичний (шиїтський) світогляд. Стаття 110 конституції визначає повноваження верховного лідера, серед яких є, наприклад: призначення президента, оголошення війни, слідкування за правильним виконанням політичної лінії держави, призначення голови судової влади, начальника генштабу, прийняття рішення про проведення референдуму, вирішення конфліктів між трьома гілками влади, тощо [7, с. 30]. Тобто верховний лідер Ірану стоїть над трьома гілками влади, маючи при цьому широкі виконавчі функції. Згідно статті 107 та 108, верховного лідера обирає рада експертів, яка складається з 88 членів. Її членами можуть бути лише представники ісламського духовництва, які обираються всенародним голосуванням на восьмирічний термін [7, с. 28].

Отже, можна сказати, що шиїтська теократія характеризується сакралізацією влади та обов'язковістю приналежності потенційного голови шиїтської держави до ісламського духовництва.

Висновки. Іслам тяжіє до теократизації влади, адже характер цієї релігії полягає в тому, щоб підпорядкувати всі сфери людського життя єдиній монотеїстичній релігії. Сунітську політичну доктрину слід характеризувати як цезаропапізм (голова світської влади уособлює й духовну владу). Тоді як шиїтська форма правління нагадує папоцезаризм (голова духовної влади уособлює й світську владу). Незважаючи на поширеність ісламу, більшість ісламських держав є секуляризованими. (Серед 51 мусульманської країни лише 26 не мають подібного статусу). Це дозволяє говорити про певну еволюцію (секуляризацію та лібералізацію) ісламу. Разом з еволюцією ісламу політичні рухи в мусульманських країнах відходять від концепції халіфату/імамату, а роль голови держави набуває більш світських форм.

Список використаних джерел

1. Ахвердиев Э. Э. Концепция халифата как мусульманской формы правления. *Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова*. 2016. № 3. С. 263-266.

2. Сюкияйнен Л. Исламская концепция халифата: исходные начала и современная интерпретация. *Ислам в современном мире*. 2016. № 3. Т. 12. С. 139-153.
3. Л.Р.Сюкияйнен. Исламское государство: правовые основы и современная практика: учебное пособие. Санкт-Петербург. 2016. 112 с.
4. Shūrā. URL: <https://www.britannica.com/topic/shura> (дата звернення: 19.10.2020).
5. Saudi Arabia's Constitution of 1992 with Amendments through 2013. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Saudi_Arabia_2013.pdf?lang=en (дата звернення: 22.10.2020).
6. Afghanistan's Constitution of 2004. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Afghanistan_2004.pdf?lang=en (дата звернення: 22.10.2020).
7. Iran (Islamic Republic of)'s Constitution of 1979 with Amendments through 1989. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Iran_1989.pdf?lang=en (дата звернення: 22.10.2020).

Селіванова С.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри
міжнародного права та міграційної політики ЗУНУ
Фліссак К.А.

ПРАКТИКА РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА

Вже чимало століть світ живе в умовах державно-правової регулювання: люди є громадянами певної держави, підкоряються діючій владі, погоджують свої дії із правами та обов'язками, що закріплені в основному законі. Сам же перехід від доправового та додержавного стану до держави та права в їх сучасному розумінні знаменував собою істотні зміни в усій системі соціального життя людей. Увесь цей час юридична наука знаходилась в постійному пошуку вирішення проблем функціонування, взаємозв'язку і взаємозумовленості правових систем в державно організованих соціумах і їх структурних елементах.

Безумовно, що і система права в сучасному світі зазнає кардинальних змін. Багато в чому її модернізація безпосередньо пов'язана з новими реформами в правовій сфері, які проводяться в більшості країн ЄС та фактично знаменують собою новий етап у розвитку сучасного права, сприяючи при цьому появі нових тенденцій згідно вимог часу.

Станом на сьогоднішній день, сучасна правова система Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) є гармонійним поєднанням права та